

broeden dit jaar ruim 2000 vogelparen. Onder meer Visdieven, Kokmeeuwen, verschillende pleviersoorten en Kluten bouwden een nest op dit kersverse stukje Nederland. Hiermee maakt Marker Wadden nu al de naam van vogelparadijs waar.

Veilige broedplek

Boswachter Ruben Kluit van Natuurmonumenten: ‘Je ziet hier vooral de zogenaamde pioniersoorten, vogels die zich vestigen in kale nieuwe gebieden, zoals de Kluit, Kleine Plevier, Visdief en Kokmeeuw. Het grote voordeel van zo’n plek als de Marker Wadden is dat hier nog nauwelijks vijanden zijn en er ook weinig verstoring is. Er vliegt misschien eens een Slechtvalk over, maar verder kunnen ze hier veilig broeden.’

Soort	Aantal paren
Kluit:	69
Kleine Plevier:	8
Bontbekplevier:	1
Visdief:	1700
Kokmeeuw:	352
Strandplevier:	4
Dwergstern:	2

Tabel 1 - Resultaten van tellingen in de Marker Wadden.

Prachtige telresultaten

De resultaten zijn te zien in Tabel 1. Boswachter Kluit is enthousiast over de resultaten van de tellingen: ‘De enorme aantallen hebben ons echt verbaasd. We hebben bijvoorbeeld meer dan 1700 nesten van de Visdief geteld. Maar we zagen ook heel bijzondere soorten zoals de Dwergstern en Strandplevier. Deze vogels broeden op steeds minder plekken in Nederland.’ In totaal namen de tellers meer dan vijftig verschillende soorten vogels waar in het nieuwe natuurgebied.

Gevolgen van slecht voorjaarsweer

Vogelringers van Ringpost Valkeveen (Het Gooi) melden het volgende: In de lente van 2016 troffen we buitengewoon veel jonge vogels aan met groeistrepen in hun veren. Dat verschijnsel is het gevolg van stagnatie van de ontwikkeling van hun verenkleed door

voedselgebrek. Het aanhoudende natte en kille weer zorgde voor periodieke stagnatie in de ontwikkeling van het verenkleed. Dat zie je dan terug in dunne lijntjes in de hand- en staartpennen. Dat is zorgelijk, want deze broze plekken kunnen ertoe leiden dat onderweg de veren afbreken. Hoe bereik je Afrika met een ondeugdelijk verenkleed?

Dit jaar (2018) werd begonnen met een onderzoek onder Kleine Karekieten en Bosrietzangers. Met behulp van dataloggers hoopt men, in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen, meer zicht te krijgen op het overwinteringsgebied van deze soorten. De meest bruikbare vogels zijn exemplaren van het derde kalenderjaar. Die weten de weg, hebben aangetoond terug te kunnen keren naar hun geboortegrond en zijn dus volgend seizoen terug te verwachten. Dat gaat dus om vogels geboren in 2016. Maar zie: van deze ‘lichting’, waarvan er 118 Kleine Karekieten en negen jonge Bosrietzangers werden geringd, worden uitzonderlijk weinig vogels teruggevangen. Conclusie: de bizarre weersomstandigheden van dat jaar zijn voor jonge vogels onderweg alsnog catastrofaal geweest. Bron: berichten van het Vogelringstation Het Gooi.

CdV

Jan Verwey’s manuscript over het paringsgedrag van de Kievit

Jan Verwey (1899-1981) was al vanaf zijn vroege jeugd geïnteresseerd in vogelgedrag – een etholoog ‘avant la lettre’. In zijn nalatenschap bevond zich een lang manuscript over zijn onderzoeken van het paringsgedrag van de Kievit. Dat is online toegankelijk gemaakt.

Als 16-jarige publiceerde Jan Verwey zijn eerste artikel over vogelobservaties in De Levende Natuur, daartoe aangezet door Jac. P. Thijsse met wie hij regelmatig correspondeerde. Nauwkeurig publiceerde hij zijn waarnemingen bij het nest van een Grauwe Klauwier (Verwey 1915a). Dat was toen nog een algemene vogel in de duinen bij zijn woonplaats Noordwijk. Hij toonde hij zich een goed waarnemer die vooral geïnteresseerd was in het gedrag. Zijn ‘uittreksels uit mijn dagboek’ lijken sterk op de publicaties van Selous (1901), die hij stellig las. Als vogelbeschermers in de dop trachtte hij de Noordwijkse vogeleieren verzamelende jeugd te overtuigen dat ze niet het hele nest moesten leegroven, hooguit één ei wegnemen en dat

observeren van vogels veel interessanter was. Hij organiseerde trekvogeltellingen en richtte samen met G.A. Brouwer het 'Trekstation Noordwijk aan Zee' op in 1918 (Van Dijk 2016). Hij was de eerste die over stookolieslachtoffers schreef (Verwey 1915b). In *het Vogeljaar* publiceerden we zijn dagboekaantekeningen over een bezoek aan Griend in 1918 (Cadée & Bonne 2014).

Dat Verwey biologie zou gaan studeren stond vast, maar destijds was ethologie nog geen studierichting. Hij promoveerde (1926) op vogelparasieten, die hij onder andere verzamelde van bij vuurtorens omgekomen trekvogels. Zijn bekendste onderzoek uit die tijd was echter dat naar het paringsgedrag van de Blauwe Reiger (Verwey 1930). Vanuit het zolderraam van zijn woning in Middelharnis, waar hij een jaar leraar was, bestudeerde hij een reigerkolonie. Zijn publicatie trok ook buitenslands de aandacht van Oskar Heinroth en Konrad Lorenzen. Na de reiger volgde een onderzoek aan het paringsgedrag van de Kievit bij Noordwijk (1925-'26) tot zijn aanstelling als zoöloog aan het Laboratorium voor Onderzoek der Zee in Jakarta. Na terugkomst in 1931 in Nederland als directeur van het Zoölogisch Station in Den Helder zette hij dit voort onder meer op Texel. De Noordwijkse resultaten werden deels gepubliceerd (Verwey 1927), maar het grote manuscript waaraan hij begonnen was heeft hij niet afgemaakt en tenslotte achtte hij publicatie eigenlijk niet meer passend in het ethologisch onderzoek zoals ontwikkeld door Tinbergen en Lorenz (Postma, 1982). Roëll, (1996: 67-74) ziet Verwey's reiger- en kievitonderzoek als het begin van de ethologie in Nederland. Historisch gezien blijven zijn kievitwaarnemingen interessant, dit werd ook zo gezien door zijn vriend Willem Hilbrand van Dobben die het manuscript redde uit Verwey's nalatenschap. Theunis

Piersma stelde voor het te publiceren in 1999 bij de viering van Verwey's 100ste verjaardag. Bij van Dobben heb ik het manuscript in 1995 opgehaald, publicatie is er toen niet van gekomen. Helaas waren de paar figuren bij het manuscript gemaakt door Luuk Tinbergen verloren geraakt. Er is veel tijd in gestopt in het digitaliseren van het manuscript. Het was vaak lastig leesbaar handgeschreven of wel getypt met veel er later bij geschreven tekstwijzigingen, maar Joke Hart van het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) heeft de klus toch geklaard. Uiteindelijk heb ik in 2016 (het Jaar van de Kievit) het project weer opgevat en de redactie van Wader Study bereid gevonden het online te publiceren (Cadée 2017). Het manuscript zelf wordt bewaard in het archief van de Heimans en Thijsse Stichting.

Dankwoord. Veel dank ben ik verschuldigd aan Joke Hart (NIOZ) voor het zorgvuldig digitaliseren van het manuscript en aan de editors van Wader Study (Yvonne Verkuil en Humphrey Sitters), vooral de laatste heeft veel tijd gestopt in het persklaar maken. Ik dank ook Theunis Piersma die voorstelde het manuscript over de Kievit te publiceren en W.H. van Dobben († 1999) die het manuscript redde uit de nalatenschap van zijn vriend Verwey. Mijn kamergenoot op het NIOZ Edward Bonne († 2016) deelde mijn bewondering voor Verwey en was behulpzaam, helaas heeft hij zijn werk aan een biografie van Verwey niet kunnen afronden.

LITERATUUR:

Cadée, G.C (2017): Now available online: Jan Verwey's unfinished manuscript on the breeding ecology of the Northern Lapwing *Vanellus vanellus*: Pair formation in the lapwing, including its polygamy. Wader Study 124(1):5-9.

Jan Verwey (rechts) samen met Nobelprijswinnaars Niko Tinbergen (midden) en Konrad Lorenz (links) voor zijn huis in Schoorl in 1960.
Foto: Archief NIOZ.

Cadée, G.C. & E. Bonne (2014): Uit het dagboek van Jan Verwey: Hoogwaterschade op Griend in 1918. *het Vogeljaar*

Dijk, J. van (2016): Lezing over Jan Verwey. De Strandloper 48(4):12-13.

Postma, H. (1982): Jan Verwey, 1899-1981. Netherlands Journal of Sea Research 15:131-140. (met bibliografie).

Roëll, D.R. (1996): De wereld van instinct. Niko Tinbergen en het ontstaan van de ethologie in Nederland (1920-1950).

Selous, E. (1901): Bird watching. Dent. Londen.

Verwey, J. (1915a): Uittreksel uit mijn dagboek over de grauwe klauwier. De Levende Natuur 19:417-418.

Verwey, J. (1915b): De trekvogels, de oorlog en nog wat. De Levende Natuur 20:20.

Verwey, J. (1926): Infectieproeven met vogelcoccidien. Proefschrift Leiden.

Verwey, J. (1927): Waarnemingen bij Noordwijk. De Levende Natuur 32: 199-212, 236-242.

Verwey, J. (1930): Die Paarungsbiologie des Fischreiher. Zoologische Jahrbücher 48:1-120.

■ G.C.Cadée, Texel, e-mail: Gerhard.cadee@nioz.nl.

Sterke terugval aantal ijsvogelpaartjes in 2018

Het aantal IJsvogels in Gooi en Vechtstreek is dit jaar met vijfenzeventig tot tachtig procent achteruitgegaan. De stevige winter in de tweede helft van februari en begin maart 2018 heeft ervoor gezorgd dat veel IJsvogels dat niet overleefd hebben. Vooral de ijzige, harde Siberische wind heeft waarschijnlijk veel IJsvogels het leven gekost. Deze achteruitgang is geconstateerd door de leden van de IJsvogelwerkgroep Gooi en Vechtstreek, een werkgroep van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.

IJsvogels hebben het moeilijk als er een erg strenge winter is.
Foto: Aline Impens.

Nu de eerste monitoring van de vaste broedplekken vrijwel rond is, zijn pas zestien paar IJsvogels met zekerheid vastgesteld. De verwachting is dat er nog hooguit tien paar bij zullen komen. Dit lage aantal staat in schril contrast met het recordjaar in 2017. Toen werden in de regio maar liefst 104 paartjes IJsvogels geteld.

Uit andere delen van Nederland (onder andere Alkmaar met mogelijk 90%, Midden-Kennemerland met wellicht 90%, Zuid-Kennemerland, Amsterdam en Apeldoorn) komen vergelijkbare berichten over sterke afname van het aantal IJsvogels. Eerder werden op diverse plaatsen de vondsten van dode IJsvogels gemeld.

Als de afname in Gooi en Vechtstreek voor heel Nederland opgaat, zal de ijsvogelstand zakken van meer dan 1300 paar in 2017 naar circa 300 paar in dit jaar. Dit lage aantal was er deze eeuw alleen in 2000 (295 paar) en 2012 (285 paar).

De werkgroep hoopt dat een aantal IJsvogels het eerste broedsel misschien hebben overgeslagen om bijvoorbeeld zelf eerst weer op krachten te komen. Mogelijk gaan die vogels daarna alsnog broeden. Door het lage aantal paartjes zal ook de aanwas van jongen dit jaar laag zijn. Dat heeft weer gevolgen voor de ijsvogelstand in 2019.

In Nederland zijn IJsvogels standvogel. Dat betekent dat ze in de herfst niet naar warmere oorden zoals Zuid-Frankrijk of Afrika trekken. Ze blijven hier omdat de ervaring leert dat de meeste winters niet al te streng zijn. Dat houdt in dat er bijna altijd open water is om vis te vangen, het stapelvoedsel van IJsvogels. Meestal gaat dat goed, maar komt er een strenge winter, waarbij meer dan twee weken bijna overal ijs ligt, dan gaan veel IJsvogels dood.

De IJsvogelwerkgroep onderhoudt op tachtig locaties ongeveer 140 ijsvogelwanden. Jaarlijks worden die onderhouden en gecontroleerd op de aanwezigheid van broedende IJsvogels. Wie een IJsvogel waarneemt wordt gevraagd dat te melden op de website van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken: <http://www.vwggooi.nl>.

Bron: Persbericht IJsvogelwerkgroep Gooi en Vechtstreek.

CdV